

Rekommendationer

© Minthon, L. Granvik, E. 2012-02-29

KunskapsCentrum
DEMENS SJUKDOMAR

Inledning

Syftet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer är att de ska vara ett stöd för beslutsfattare i kommuner, landsting och regioner. De ska ge vägledning till alla yrkesgrupper inom demensvården.

Riktlinjerna innehåller rekommendationer på gruppnivå och de omfattar hela vårdkedjan samt förebyggande arbete och riskfaktorer.

Det finns olika sätt att beskriva en demenssjukdoms olika stadier. Socialstyrelsen har valt att dela in demenssjukdomens olika stadier i mild, måttlig och svår demenssjukdom. *Mild demenssjukdom* betecknar ett tidigt skede då personen kan klara sig utan så stora åtgärder från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. *Måttlig demenssjukdom* betecknar det skede i demenssjukdomen då personen behöver hjälp för att klara vardagliga sysslor. *Svår demenssjukdom* betecknar det skede då personen behöver hjälp med det mesta.

Socialstyrelsen redovisar åtgärderna enligt prioritering 1 – 10. Siffran 1 anger åtgärder med störst angelägenhetsgrad. Siffran 10 anger åtgärder som ger liten nytta i förhållande till alternativa åtgärder eller kostnaden vid de aktuella tillstånden. Rekommendationen *icke-göra* ger Socialstyrelsen för de åtgärder som hälso- och sjukvården och socialtjänsten inte bör utföra alls. Det kan bero på att det finns god vetenskaplig dokumentation för att åtgärden inte har någon, eller sämre, effekt än annan behandling.

För att underlätta åtgärdsbeslut och kvalitetsgranskning av sin verksamhet har vi kategoriserat de olika åtgärderna.

Lennart Minthon
Professor, klinikchef
Minneskliniken/Kunskapscentrum
Skånes Universitetssjukhus

Eva Granvik
Avdelningschef
Kunskapscentrum
Skånes Universitetssjukhus

Innehållsförteckning

Inledning	2
Förebyggande åtgärder.....	4
Medicinsk utredning och behandling (vid kognitiv svikt).....	5
Medicinsk utredning och behandling (vid demenssjukdom)	8
Läkemedel vid konfusion.....	9
Läkemedel vid BPSD.....	10
Personal.....	11
Omvårdnad.....	12
BPSD.....	12
Dagliga aktiviteter.....	13
Elimination.....	14
Fall	15
Fysisk aktivitet	15
Larm/begränsningsåtgärder.....	16
Livets slutskede.....	16
Miljö.....	16
Nutrition.....	17
Omvårdnad/förhållningssätt.....	18
Trycksår	18
Utevistelse.....	18
Anhöriga	19
Boende	19

Förebyggande åtgärder

Tillstånd	Åtgärd	Prioritet
Friska personer	Mentalt och socialt stimulerande aktiviteter på fritiden för att förebygga demenssjukdom	3
Friska personer	Fysisk aktivitet för att förebygga demenssjukdom	3
Friska personer i medelåldern	Behandling av högt blodtryck för att förebygga demenssjukdom	3
Friska personer	Testning av riskgenen ApoE4	Icke göra

Medicinsk utredning och behandling (vid kognitiv svikt)

Personer med kognitiv svikt	Åtgärd	Prioritet
Personer med kognitiv svikt	Strukturerad anamnes som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med kognitiv svikt	Intervjuer med anhöriga som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med kognitiv svikt	Bedömning av fysiskt och psykiskt tillstånd som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med kognitiv svikt	Kognitiva test – MMT och klocktest i kombination som en del i den basala utredningen	1
Personer med kognitiv svikt	Strukturerad bedömning av funktions- och aktivitetsförmåga som en del i den basala utredningen	1
Personer med kognitiv svikt där klinisk misstanke om neuroborrelios finns	Provtagning av ryggmärgsvätska som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med kognitiv svikt där klinisk misstanke om HIV-infektion finns	Blodprovstagnning som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med kognitiv svikt där klinisk misstanke om neurosyfilis finns	Blodprovstagnning som en del i den basala demensutredningen	1
Personer med tilltagande kognitiv svikt och schizofreni	Basal utredning	1
Personer med Downs syndrom och misstänkt Alzheimers sjukdom	Basal utredning	1
Personer med kognitiv svikt och alkoholberoende	Basal utredning efter minst två månaders alkoholfrihet	1
Personer med kognitiv svikt	Blodprovstagnning för att mäta kalciumnivå som en del i den basala demensutredningen	2
Personer med kognitiv svikt	Blodprovstagnning av sköldkörtelhormon som en del i den basala demensutredningen	2
Personer med kognitiv svikt	Blodprovstagnning av nivå av homocystein som en del i den basala demensutredningen	2
Personer med kognitiv svikt	Strukturell hjärnabbildning med datortomografi som en del i den basala demensutredningen	2

Forts, Medicinsk utredning och behandling (vid kognitiv svikt)

Personer med kognitiv svikt	Åtgärd	Prioritet
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Neuropsykologiska test som täcker flera kognitiva domäner	2
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Strukturell hjärnavbildning med magnetkamera	2
Personer med misstänkt Creutzfeldt-Jakobs sjukdom som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Funktionell avbildning av hjärnan med EEG och kvantitativ EEG	2
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Lumbalpunktion för analys av biomarkörer	2
Personer med kognitiv svikt och misstänkt NPH (normaltryckshydrocefalus).	Utredning med datortomografi eller magnetkamera	2
Personer med kognitiv svikt	Kognitivt test – klocktest som en del i den basala demensutredningen	4
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Funktionell avbildning med SPECT för att bedöma det regionala hjärnblodflödet	4
Personer med misstänkt Lewibodydemens som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Funktionell avbildning med SPECT för bedömning av dopaminomsystemet i hjärnan	4
Personer med kognitiv svikt	Kognitivt test – MMT som en del i den basala demensutredningen	5
Personer med kraftig familjär anhopning av demenssjukdom	Genetisk vägledning och om mutationsscreening av monogen nedärvning	6
Personer med kognitiv svikt	Strukturell hjärnavbildning med magnetkamera som en del i den basala demensutredningen	8
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Funktionell avbildning av hjärnan med PET	9
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Funktionell avbildning av hjärnan med EEG och kvantitativt EEG	9
Personer med misstänkt svår demenssjukdom	Strukturell hjärnavbildning med datortomografi som en del i den basala demensutredningen	10
Personer med kognitiv svikt och normalt homocysteinvärde	Blodprovstagning av nivå av vitamin B12 som en del i basala demensutredningen	Icke göra
Personer med kognitiv svikt och normalt homocysteinvärde	Blodprovstagning av nivå av folsyra som en del i den basala demensutredningen	Icke göra

Forts, **Medicinsk utredning och behandling** (vid kognitiv svikt)

Personer med kognitiv svikt	Åtgärd	Prioritet
Personer som genomgått basal demensutredning där diagnos inte fastställts	Testning av riskgenen ApoE4	Icke göra
Personer med lindrig kognitiv störning	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil, galantamin, rivastigmin)	Icke göra
Personer med kognitiv svikt vid schizofreni	Läkemedelsbehandling med kolinesterashämmare	Icke göra

Medicinsk utredning och behandling (vid demenssjukdom)

Personer med demenssjukdom	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom	Tidig social utredning	1
Personer med demenssjukdom	Årlig medicinsk och social uppföljning	1
Personer med Alzheimers sjukdom	Regelbunden, minst årlig, bedömning av behandlingslängd och utsättningsförsök vid behandling med kolinesterashämmare och memantin	1
Personer med mild till måttlig Alzheimers sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil, galantamin, rivastigmin)	2
Personer med mild till måttlig Alzheimers sjukdom och cerebrovaskulär skada (blanddemens)	Behandling med kolinesterashämmare	2
Personer Alzheimers sjukdom och Downs syndrom	Behandling med kolinesterashämmare	2
Personer med måttlig till svår Alzheimers sjukdom	Behandling med memantin	3
Personer med mild till måttlig demenssjukdom och samtidig medelsvår egentlig depressionsepisod	Läkemedelsbehandling med antidepressiva (SSRI)	3
Personer med måttlig till svår Alzheimers sjukdom	Tillägg av memantin till behandling med kolinesterashämmare (donepezil)	6
Personer med demenssjukdom vid Parkinsons sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (rivastigmin)	7
Personer med mild Alzheimers sjukdom	Behandling med memantin	8
Personer med svår Alzheimers sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil)	8
Personer med svår Alzheimers sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (galantamin och rivastigamin)	10
Personer med Lewybodydemens med kognitiva symtom	Behandling med kolinesterashämmare (rivastigmin)	10
Personer med demenssjukdom vid Parkinsons sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil)	10
Personer med mild till måttlig demenssjukdom och samtidig medelsvår egentlig depressionsepisod	Läkemedelsbehandling med antidepressiva (TCA)	10

Forts. Medicinsk utredning och behandling (vid demenssjukdom)

Personer med demenssjukdom	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom	Behandling med omega 3-fettsyror	Kräver mer forskning
Personer med demenssjukdom	Behandling med vitamin E eller vitamin C	Kräver mer forskning
Personer med frontotemporal demenssjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil, galantamin, rivastigmin) eller memantin	Kräver mer forskning
Personer med vaskulär demenssjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil, galantamin, rivastigmin) eller memantin	Icke göra
Personer med mild till måttlig demenssjukdom orsakad av Alzheimers sjukdom	Behandling med ginkgo biloba	Icke göra
Personer med demenssjukdom, utan brist på vitamin B12 alternativt folsyra	Behandling med vitamin B12 alternativt folsyra	Icke göra

Läkemedel vid konfusion

Personer med konfusion	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom och konfusion	Läkemedelsbehandling med antipsykosmedel (haloperidol, risperidon)	8
Personer med demenssjukdom och konfusion	Aktivering dagtid med tillägg av klometiazol nattetid	8
Personer med demenssjukdom och konfusion	Läkemedelsbehandling med olanzapin	Icke göra

Läkemedel vid BPSD

Personer med BPSD	Åtgärd	Prioritet
Personer med Lewybodydemens och psykiska symtom	Behandling av kolinesterashämmare (rivastigmin)	5
Personer med beteendemässiga och psykiska symtom vid Alzheimers sjukdom	Behandling med memantin	6
Personer med uttalad ångest och orostillstånd vid demenssjukdom	Behandling med kortverkande bensodiazepiner	6
Personer med agitation, aggressivitet eller vanföreställningar (hallucinationer) vid måttlig till svår demenssjukdom	Behandling med antipsykosmedel (risperidon)	7
Personer med agitation, aggressivitet eller vanföreställningar (hallucinationer) vid måttlig till svår demenssjukdom	Behandling med antipsykosmedel (haloperidol)	8
Personer med beteendemässiga och psykiska symtom vid demenssjukdom	Behandling till natten med klometiazol	8
Personer med agitation, aggressivitet eller vanföreställningar (hallucinationer) vid måttlig till svår demenssjukdom	Behandling med antipsykosmedel (olanzapin)	9
Personer med vanföreställningar och hallucinationer vid måttlig till svår Lewybodydemens	Behandling med antipsykosmedel (quetiapin)	9
Personer med beteendemässiga och psykiska symtom vid Alzheimers sjukdom	Behandling med kolinesterashämmare (donepezil, galantamin, rivastigmin)	10
Personer med beteendemässiga och psykiska symtom vid måttlig till svår demenssjukdom	Behandling med antipsykosmedel (quetiapin)	Icke göra
Beteendemässiga- och psykiska symtom vid Alzheimers sjukdom	Behandling med antiepileptika (karbamazepin, valproat, topiramot)	Icke göra

Personal

Personal	Åtgärd	Prioritet
Personal som vårdar personer med demenssjukdom inom särskilt boende	Långsiktig personalutbildning som är kombinerad med praktisk träning, handledning och feedback Utbildning av personal för att förebygga och upptäcka vanvård	1
Personal som vårdar personer med demenssjukdom och annan etnisk bakgrund	Personer som kommunicerar på samma modersmål med kulturkompetens	2
Personal som vårdar personer med demenssjukdom	Multiprofessionellt teambaserat arbete inom vård och omsorg	2
Personal som vårdar personer med demenssjukdom	Handledning i kombination med utbildning till personal	3

Omvårdnad

Tillstånd	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom	Personcentrerad omvårdnad	1

BPSD

BPSD	Åtgärd	Prioritet
BPSD	Utredning och behandling av bakomliggande orsaker	1
Personer med demenssjukdom och vandringsbeteende	Fysisk aktivitet med måttlig intensitet	3
Personer med demenssjukdom och aggressivitet	Fysisk aktivitet	5
Personer med demenssjukdom och aggressivitet	Beteendetekniker ¹	10
Personer med demenssjukdom och aggressivitet	Validation ²	10

¹ De beteendetekniker som menas är att ignorera aggressiva beteende och förstärka socialt accepterade beteende

² Ett sätt att bemöta genom verbal och icke-verbal kommunikation bekräfta känslor. Syftet är att öka självkänslan, minska stress, förbättra kommunikationsförmågan och öka välbefinnandet hos personen med demenssjukdom.

Dagliga aktiviteter

Dagliga aktiviteter	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom som har svårigheter att klara av dagliga aktiviteter	Deltagande i individuellt anpassade aktiviteter inklusive fysisk aktivitet	1
Personer med demenssjukdom som har svårigheter att klara det dagliga livets aktiviteter	Stöd och uppföljning av hjälpmedel	2
Yngre personer med demenssjukdom	Specifikt anpassad dagverksamhet	3
Personer med mild till måttlig demenssjukdom som har svårigheter att klara det dagliga livets aktiviteter	Kognitiva hjälpmedel	4
Personer med måttlig till svår demenssjukdom	Musik, sång och dans som teknik	5
Personer med mild demenssjukdom	Kognitiv rehabilitering eller kognitiv träning	Kräver mer forskning

Elimination

Elimination	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom och urininkontinens	Individuellt utprovade absorberande produkter	1
Personer med demenssjukdom och risk för förstoppning	Fiberrik kost och ett adekvat vätskeintag genom tillförsel av vätska Fysisk aktivitet Regelbundna toalettvanor	1
Personer med måttlig till svår demenssjukdom och urininkontinens	Toalettassistans - vaneträning	3
Personer med måttlig till svår demenssjukdom och urininkontinens	Toalettassistans – schemalagda toalettbesök i kombination med andra interventioner	5
Personer med demenssjukdom och förstoppning	Magmassage	8
Personer med måttlig till svår demenssjukdom och urininkontinens	Toalettassistans - uppmärksamhetsträning	Icke göra
Personer med måttlig till svår demenssjukdom och urininkontinens	Blåsträning Bäckenbottenträning	Icke göra
Personer med demenssjukdom och urininkontinens	Långvarig kateterbehandling	Icke göra
Personer med demenssjukdom och förstoppning eller risk för förstoppning	Behandling med paraffinolja	Icke göra
Personer med demenssjukdom och förstoppning eller risk för förstoppning	Biofeedback (träning av muskelkoordinationen)	Icke göra

Fall

Fall	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom på sjukhus och i särskilt boende	Regelbunden bedömning av fallrisk genom kartläggning av tidigare fall och kontinuerlig skattning av fallrisk Översyn av läkemedel för att förebygga fall	1
Personer med demenssjukdom på sjukhus	Multifaktoriell intervention (flera samtidiga åtgärder) för att förebygga fall	1
Personer med demenssjukdom i särskilt boende	Multifaktoriell intervention (flera samtidiga åtgärder) för att förebygga fall	1
Personer med demenssjukdom i särskilt boende och på sjukhus	Översyn av läkemedel för att förebygga fall	1
Personer med demenssjukdom på sjukhus och i särskilt boende	Höftskyddsbyxa	8

Fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet	Åtgärd	Prioritet
Personer med Alzheimers sjukdom i särskilt boende	Kombinerad träning – individanpassad, funktionell träning med medelhög intensitet	5
Personer med demenssjukdom i särskilt boende	Kombinerad träning – individanpassad, funktionell träning med medelhög till hög intensitet	5
Personer med Alzheimers sjukdom i särskilt boende	Individanpassade träningspromenader	7

Larm/begränsningsåtgärder

Larm/begränsningsåtgärder	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom och fysiska begränsningsåtgärder	Kontinuerliga observationer och utvärderingar Utbildning och handledning av personal för att minska användandet av fysiska begränsningsåtgärder	1
Personer med måttlig till svår demenssjukdom med bristande orienteringsförmåga och vandringsbeteende	Elektroniska trygghetssystem – individuella larm	4
Personer med måttlig till svår demenssjukdom med bristande orienteringsförmåga och vandringsbeteende	Elektroniska trygghetssystem – generella larm	5

Livets slutskede

Livets slutskede	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom i livets slutskede	Palliativ vård	1

Miljö

Miljö	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom inom särskilt boende	Personligt utformade, berikade och hemlika fysiska boendemiljöer Trygg och tillgänglig psykosocial miljö	1
Personer med måttlig till svår demenssjukdom	Lugn ljudmiljö	2
Personer med måttlig till svår demenssjukdom	Färgsättning och utformning i den omgivande miljön för att underlätta orientering	4
Personer med måttlig till svår demenssjukdom inom särskilt boende	Sällskapsdjur i boendemiljön	7

Nutrition

Nutrition	Åtgärd	Prioritet
Personer med demenssjukdom och viktförlust (misstänkt undernäring)	Regelbunden bedömning av näringstillstånd (vikt, BMI och viktförlust och vikhistoria)	1
Personer med demenssjukdom och undernäring	Nutritionsintervention i form av tillägg av näringsdrycker	1
Personer med demenssjukdom och risk för nedsatt munhälsa	Strukturerad bedömning av munhåla	1
Personer med måttlig till svår demenssjukdom som behöver stöd med att äta	Diagnostik av ätproblem med strukturerade bedömningsinstrument Individuellt anpassat stöd i form av uppmuntran och beröring Individuellt anpassat stöd i form av att verbal och icke-verbal interaktion (exempelvis visa, mimik och initiering)	2
Personer med måttlig till svår demenssjukdom i särskilt boende eller dagverksamhet som behöver stöd med att äta	Anpassad måltidsmiljö	3
Personer med måttlig till svår demenssjukdom som behöver stöd med att äta	Kontrasterande färger i dukningen	4
Personer med demenssjukdom och undernäring	Nutritionsintervention i form av tillägg av näringsdrycker	5
Personer med måttlig till svår demenssjukdom som behöver stöd med att äta	Individuellt anpassat stöd i form av riktade uppmaningar och positiv förstärkning	6
Personer med måttlig till svår demenssjukdom i särskilt boende som behöver stöd med att äta	Lugnande musik under måltiden	6
Personer med demenssjukdom samt undernäring eller sväljsvårigheter i livets slutskede	Sondmatning (enteral nutrition)	10

Omvårdnad/förhållningssätt

Omvårdnad - förhållningssätt	Åtgärd	Prioritet
Personer med svår demenssjukdom	Massage och aromaterapi	6
Personer med mild till måttlig demenssjukdom	Realitetsorientering ³	6
Personer med svår demenssjukdom	Snoezelen ⁴	8
Personer med demenssjukdom	Reminiscence ⁵	8
Personer med demenssjukdom	Validation	8
Personer med måttlig till svår demenssjukdom och förändrad dygnsrytm	Ljusbehandling	10
Personer med svår demenssjukdom	Realitetsorientering	Icke göra

Trycksår

Trycksår	Åtgärd	Prioritet
Personer med svår demenssjukdom som har svårt att förflytta sig	Klinisk bedömning och strukturerade bedömningsinstrument som underlag för att bedöma risk för trycksår	1
Personer med svår demenssjukdom	Förebygga och behandla trycksår	1

Utevistelse

Utevistelse	Åtgärd	Prioritet
Personer med måttlig till svår demenssjukdom inom särskilt boende	Utomhusvistelse	2

³ Vårdaren försöker verklighetsförankra personen med demenssjukdom i det dagliga livet. Syftet är att hjälpa personer med *mild till måttlig* demenssjukdom som har svårt att orientera sig till tid, rum och person.

⁴ Betyder *att slumra* och sker vanligtvis i ett särskilt inrett rum för stimulering av syn, hörsel, beröring, smak och lukt.

⁵ Att tänka på eller reflektera över livserfarenheter, dela minnen med andra och tala om det förflutna.

Anhöriga

Anhöriga	Åtgärd	Prioritet
Anhöriga till personer med demenssjukdom	Utbildningsprogram	2
Anhöriga till personer med demenssjukdom	Psykosociala stödprogram	2
Anhöriga till personer med demenssjukdom	Avlösning	2
Anhöriga till personer med demenssjukdom	Kombinationsprogram	3
Anhöriga till yngre personer med demenssjukdom	Specifikt anpassat stöd	3
Anhöriga till yngre personer med demenssjukdom	Individuellt anpassad avlösning	3
Anhöriga till personer med demenssjukdom	Psykosocialt stöd på distans	6

Boende

Boende	Åtgärd	Prioritet
Personer med mild till måttlig demenssjukdom som bor hemma	Dagverksamhet för personer med demenssjukdom	2
Personer med demenssjukdom som ska flytta	Förberedelse inför flyttning	2
Personer med måttlig till svår demenssjukdom	Småskaligt särskilt boende specifikt anpassat för personer med demenssjukdom	3